

Svenska intressen i europeisk förändring

Tal av Ulf Kristersson,
Europahuset, 16 maj 2018

Tal av Ulf Kristersson, Europahuset, 16 maj 2018

Först ett varmt tack till Katarina Areskough Mascarenhas för möjligheten att komma hit och säga några ord om framtiden för det europeiska samarbetet. Vad det innebär för Sverige och vilken roll jag ser för Sverige i EU.

***

Den 31 augusti 1961 meddelade premiärminister Harold Macmillan det brittiska underhuset att Storbritannien skulle söka medlemskap i EEC, den tidens EU.

Historien – eller rättare sagt Charles de Gaulle – ställde sig dock i vägen och det brittiska medlemskapet skulle dröja mer än ett decennium. Det tog flera veton från den franske presidenten, och till slut också hans avgång och död, innan britterna anslöt.

Historien känns igen: varje gång Storbritannien vill förändra sina relationer till Europa så påverkar det alla andra, även Sverige.

Inom några veckor skulle även Sveriges relation till EEC avgöras på ett sätt som fick stor betydelse för svensk europadebatt under de kommande trettio åren.

Mitt parti tog ställning för svenskt medlemskap, och inför det kommande kommunalvalet 1962 kunde min företrädare Gunnar Heckscher ses på valaffischer med det inte helt kommunala budskapet ”Ja till Europa – För fred och trygghet.”

Den socialdemokratiska regeringen och Centerpartiet drev som bekant en annan linje. Och statsministern Tage Erlander dömde slutligen av frågan under ett berömt tal på Metallkongressen i augusti 1961:

Ett svenskt medlemskap var inte aktuellt. Framförallt på grund av neutraliteten. Ett medlemskap kunde bland annat i krigs- eller kristid tvinga oss till sådan handel som inte vore förenlig med strikt neutralitet. Att kalla kriget precis då nådde en av sina fryspunkter – det pågående byggandet av Berlinmuren – påverkade säkert också.

Men även ekonomin var ett motargument. I Sverige pågick ”rekordåren”. Det rådde stort självförtroende bland svenska politiker, och omvärlden ansågs inte kunna erbjuda oss så mycket mer ekonomisk tillväxt och utveckling.

Ulf Dinkelspiel – som kom att ägna stora delar av ett helt yrkesliv åt det europeiska samarbetet, och som jag hade förmånen att lära känna på 1990-talet – sammanfattar detta i sin bok ”Den motvillige europén”:

”Många resonemang förde tankarna till ’den svenska modellen’ och möjligheterna att föra en självständig ekonomisk politik i socialdemokratisk tappning.”

Metalltalet är en del av Sveriges europapolitiska mytologi. Om Olof Palme senare övervägde att röra sig i riktning mot ett medlemskap, så var redan andan i talet ett hinder för honom. Extra ironiskt eftersom han själv lär ha varit med och skrivit det.

***

Allt detta före min tid, och före de flesta av oss här inne. Men det har betydelse.

Som student upplevde jag hur Metall-talets europasyn levde kvar långt in i 1980-talet. Hur de argumenten fortfarande präglade europadebatten, för att sedan erodera och slutligen helt försvinna. 1990 fanns bara själva liturgin kring neutraliteten kvar. Även om den var stark.

Berlinmuren – som ju byggdes 1961 och då underströk neutralitetsargumentet mot ett svenskt medlemskap – föll 1989, och underströk då istället varför också vi måste bryta upp.

Och där ekonomin 1961 övermodigt talade för en egen svensk väg, talade den 1990 tvärtom desperat för en gemensam väg.

Och plötsligt gick det fort.

I oktober 1990 meddelade finansministern Allan Larsson på en presskonferens – som en av detaljerna i ett ekonomiskt krispaket – att Sverige dessutom skulle söka medlemskap i EG. Motvilligt, under galgen och drivna av moderater och folkpartister. Men ändå.

För många kom det som en överraskning. Socialdemokratiska statsråd informerades sent. Finlands president Mauno Koivisto var på statsbesök i Portugal och ansåg sig i alla fall inte vara informerad, än mindre konsulterad. Just det gynnade inte våra relationer till Finland. Men det var inte heller en bra politisk process.

Efter regeringsskiftet 1991 skulle Carl Bildt, Margaretha af Ugglas och just Ulf Dinkelspiel leda förhandlingar som ledde fram till den historiska dag på Korfu i juni 1994, då Sverige skrev under anslutningsfördraget.

”Utan tvekan århundradets viktigaste internationella avtal för Sverige”, konstaterade Carl Bildt.

Sveriges ekonomiska motiv var centrala, men en minst lika stark drivkraft var att delta i utvecklingen av en ny europeisk säkerhetsordning efter Sovjets fall och Tysklands återförening.

Därefter kom folkomröstningen i november 1994: Sista steget, folkets godkännande. En ja-seger med 53 procent mot 47 i folkomröstningen var ett tydligt resultat – men också ett tydligt delande resultat.

Den socialdemokratiska ledningen var engagerad på ja-sidan, men många tongivande socialdemokrater var tvärtom emot. Metalltalet var formellt historia, men argumenten reellt levande. Det tog ett decennium för medlemskapet att normaliseras och bli svensk politisk vardag.

I mitten på 1990-talet var bland andra Charlotte Cederschiöld, Staffan Burenstam Linder och Gunilla Carlsson med och formade Sveriges röst i EU.

***

Idag är vi en integrerad del av Europas gemensamma marknad. Vår ekonomi är mer europeisk än någonsin tidigare.

Sverige är också en del av Lissabonfördragets solidaritetsklausul. Med en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik har neutraliteten i dess helhet försvunnit, även om det ibland inte låter så.

Utvidgningen – där 100 miljoner människor i ytterligare tio länder blivit en del av gemenskapen – har också radikalt förändrat säkerhetsläget. På andra sidan Östersjön fanns förr Sovjetunionen. Nu finns där länder som är medlemmar i både EU och Nato.

Historien om Sveriges relation till Europasamarbetet handlade länge om vad vi var emot. Och det var säkerhetspolitiken och den ekonomiska politiken som satte stopp. Först i början av 1990-talet började en positiv agenda utvecklas. EU blev då en tydlig svensk internationell huvudprioritering. Världen förblev viktig, men vi ville ta – och tog! – ett större ansvar just som européer.

Sverige är idag en självklar EU-medlem i en tid då mycket än en gång står och väger.

Förutsättningarna är dramatisk annorlunda än 1989. Nu byggs det fler murar än det rivs. I många länder är nationalism mer lockande än internationalism. De som vill destabilisera Europa och EU-samarbetet ser geopolitiska möjligheter, men också påverkansmöjligheter genom falska nyheter och digitala attacker.

Detta är därför inte en tid att stå vid sidan och avvakta.

Istället måste svensk europapolitik nu drivas framåt av oss som är för samarbetet, inte av dem som i grunden är emot. Vi är med. Vi påverkas. Vi måste påverka!

***

För mig handlar det fortfarande om de värderingar som en gång gjorde mig engagerad för ett svenskt EG-medlemskap: Demokrati. Rättsstat. Tolerans. Öppenhet. Marknadsekonomi.

Ett europasamarbete format av suveräna stater förbundna av ett gemensamt europeiskt öde. Av historiska och geografiska skäl. Och med moraliska och ekonomiska syften.

Därför måste också det europeiska samarbetet stå upp för och respektera de värdena.

Eller som Gunnar Hökmark skrev till ledning för EPP-gruppen i april:

”Partipolitiken får inte leda till att de allvarliga politiska lägena i Polen, Ungern och Rumänien förbises. Våra värderingar måste vara vårt förpliktande, inget annat”.

EU ska alltså inte tuga. Men EU måste följa de procedurer som finns. De som försvarar rättsstatens principer ska också agera efter rättsstatens principer.

***

Europasamarbetet är i sina grundläggande delar kanske starkare än någonsin förut. Fler människor reser, studerar eller jobbar i något annat EU-land. Och vi handlar med varandra, mer än någonsin tidigare.

Man kan ha synpunkter på hur institutionerna arbetar, men i grunden fungerar det. Det finns en balans mellan medlemsstater, kommission, domstol och parlament, som både är demokratiskt legitim och hyggligt effektiv.

EU har däremot under det senaste decenniet genomlevt och hanterat en rad samtidiga kriser. Framförallt finans- och eurokrisen som inleddes för tio år sedan, och den flyktingkris som kulminerade 2015.

Hur de här svåra ekonomiska och mänskliga kriserna har hanterats förklarar till del de förtroendeproblem som Europasamarbetet alldeles uppenbart har. Det är orättvist, eftersom oförmågan i högre grad har legat hos medlemsländerna än i Bryssel.

Det ligger därför mycket i det som den nederländske premiärministern Mark Rutte sa om EU i ett uppmärksammat tal i Berlin i mars: ”Underpromise and overdeliver”. Lova mindre. Leverera mer. Så bygger man långsiktigt förtroende – även i politiken.

Men då måste man samtidigt vara ärlig med vad europasamarbetet över huvud taget kan åstadkomma; vad bara EU kan åstadkomma, och vad som faktiskt varken kan eller bör göras i Bryssel.

Ett bra exempel är Europas konkurrenskraft.

Vi är del av världens största gemensamma marknad, med 500 miljoner konsumenter. Möjligheten att handla fritt på denna marknad kan inte överskattas. Tre fjärdedelar av vår export och fyra femtedelar av vår import sker inom EU. För det svenska näringslivet är ett liv utanför EU i princip otänkbart.

75 procent av EU:s BNP och 75 procent av jobben i unionen finns numera i tjänstesektorn. Ändå, eller tyvärr just därför, är det på tjänstemarknaden som det gemensamma går som trögast. 60 procent av denna marknad är idag stängd för handel.

Detsamma gäller den gemensamma digitala marknaden, där det också går för långsamt. I en tjänste-, informations- och kunskapsekonomi räcker det inte med fri handel för varor.

Men: EU kan inte lösa Sveriges konkurrenskraftsproblem. Eller för den delen Italiens, Irlands eller Sloveniens. Den illusionen är rent farlig. Den ställer ut löften som inte går att infria.

En försvarlig del av alla beslut om näringslivets regleringar fattas förvisso gemensamt. Det är själva poängen med en gemensam marknad. Men skatterna, bidragen, arbetsmarknaden, det lokala näringsklimatet, utbildningen, familjepolitiken och livsmiljön beslutas lokalt. För oss som på tror på subsidiariteten – att beslut ska fattas så nära medborgare som möjligt – är det också bra.

Det innebär att svensk konkurrenskraft främst avgörs i Sverige. Det ansvaret måste vi själva ta. Genom EU kan vi se till att svenska företag kan konkurrera på världens största marknad. Men det är i Sverige som vi bestämmer om de är konkurrenskraftiga.

Vi ska inte skylla våra egna tillkortakommanden på Bryssel.

Det omtalade initiativet om en "social pelare" är ett annat exempel. Det bygger på tanken att entusiasmen för EU ska öka, om Europas politiker pratar mer om vad EU kan göra för arbetsmarknad och välfärdssystem.

Jag kan leva med "sociala toppmöten". Vi ska vara öppna för att lära av varandra, men nästan ingen vill göra europeisk familjepolitik till svensk eller svensk skattepolitik till europeisk. Respektera nationerna. Och slösa inte energi på symboler, när vi borde jobba med substans.

***

För det saknas inte frågor med substans: utvidgningen österut; den inre marknaden och den digitala marknaden; det gemensamma gränsskyddet; antiterrorismen; energipolitiken; miljö- och klimatfrågorna.

Det sägs ibland att EU borde bli ”smalare, men vassare”, för att öka sitt förtroende. Logiken är att medborgarnas trötthet hänger ihop med att EU gör för mycket.

Även det tror jag är fel. Min uppfattning är att EU gör alldeles för lite på de områden där unionen på allvar borde spela en avgörande roll. EU ska varken vara magrare, vassare, bredare, djupare, coolare eller roligare. EU ska vara relevant.

Relevans är också vägen till folkligt stöd. Europas medborgare upplever många gemensamma problem, och den som kan visa på genomförbara lösningar kommer också vinna förtroende. Så fungerar politiken på lokal och nationell nivå, så fungerar den även på europeisk.

Det finns därför områden där det europeiska samarbetet borde vara både djupare och bredare, gå längre och nå högre. Eller vilken rumslig metafor man nu gillar bäst. Där EU måste spela en roll, som inget enskilt land kan.

Låt mig nämna sex övergripande områden för en tydligare svensk europeisk agenda.

1. Jag vill se ett närmare europeiskt samarbete för fred och säkerhet

- EU behöver en starkare utrikespolitik: Rysslands aggressioner mot Ukraina, och Kinas växande ambitioner. USA:s rörelse bort från multilateralism – allt pekar entydigt mot detta. Enskilda länder är svaga, enskilda små länder än svagare.
- Det östliga partnerskapet – och Balkan – behöver prioriteras högre.
- Det europeiska försvarssamarbetet behöver stärkas som ett komplement till Nato. Och där ska Sverige vara en aktiv deltagare i PESCO.

2. Jag vill se ett närmare miljö- och klimatsamarbete

- Sverige ska driva en europeisk klimatpolitik som innebär att utsläppsminskningar genomförs där de är mest kostnadseffektiva.
- EU:s handel med utsläppsrätter bör utvidgas till att omfatta fler sektorer, och vårt system kopplas samman med andra länders.

3. Jag vill se ett närmare europeiskt samarbete för frihandel och gemensam konkurrenskraft

- Sverige ska slåss mot europeisk protektionism och för fler frihandelsavtal med resten av världen. EU har här en stark och stabil frihandelsröst i Cecilia Malmström.
- Den inre marknaden behöver fördjupas, särskilt för tjänster i den digitala ekonomin med fria dataflöden över gränserna i EU.

- Efter Brexit är det ett svenskt intresse att EU når ett starkt partnerskap med Storbritannien. Ett så nära samarbete med så få hinder som möjligt.
  - Minska den europeiska regelbördan och krånglet för europeiska företag. Vi ska samtidigt sätta stopp för svensk "gold plating".
4. Jag vill se ett närmare europeiskt samarbete för forskning och utveckling
- EU borde över tid fördubbla forskningsbudgeten. I dag ligger vi efter såväl USA som Sydkorea, Kina och Japan.
  - Och ska Europa bli ett center för världsledande forskning måste program utformas för att stödja tredje lands deltagande från USA och Asien.
5. Jag vill se ett närmare europeiskt samarbete för gränsöverskridande lag och ordning
- Europol måste stärkas för att effektivare kunna bekämpa terrorism och den gränsöverskridande organiserade brottsligheten.
  - Fängelsestraff ska avtjänas i hemländerna. Här behövs effektivare återtagande av brottslingar.
  - Handeln med pass måste stoppas. EU-medborgarskap ska inte vara till salu.
6. Jag vill se ett närmare europeiskt samarbete för gränskontroll, migration och asylmottagande
- EU måste fullt ut kontrollera sina yttre gränser. Frontex måste fungera och stärkas genom ökade resurser.
  - På sikt behövs ett gemensamt europeiskt flyktingmottagande, där vi övergår till ett kvotflyktingssystem.
  - Fler människor måste se en framtid i sina hemländer. Tiggeri på våra gator och torg var inte avsikten med den europeiska fria rörligheten. Dessutom behöver vi prioritera den europeiska granskaps-, handel- och säkerhetspolitiken i vårt närområde.

På de här sex områdena ska EU inte bli smalare, utan både vassare, större och bättre. Av det enkla skälet att inget enskilt land i Europa kan lösa internationella problemen på egen hand.

Detta borde vara samarbetets kärna i vår tid. Och därmed är vi inne på de institutionella frågor som nu ligger på bordet.

***

Europasamarbetet måste fördjupas och förbättras. Inte för att britterna lämnar, utan för att det finns genuina gränsöverskridande frågor som bara ett djupare och bättre samarbete kan lösa.

Samarbetet måste omfamna de värderingar som hela EU vilar på: Demokratins, rättsstatens och det fria samhällets principer har inte längre den självklara dragningskraft som vi ibland tror.

EU ska vara ett samarbete mellan nationalstater. Där styrkan ligger i vår särart och insikten om samarbetets nödvändighet för att lösa det som verkligen är gränsöverskridande.

Nationalstaten kommer inte att upplösas under min livstid. Inte heller våra lokala sammanhang. Jag tror att vi – med en populär fras – alla till en del är "somewheres" och att en fungerande politik på lokal, nationell och europeisk nivå måste ta hänsyn till det.

Det finns inte någon motsättning i att vara hallänning, svensk och europé – eller för den delen sörmlänning, svensk, och europé

För mig är grunden för Europasamarbetet förmågan att lösa verkliga problem. Om vi kan leverera på dessa sex punkter, så kommer EU vara ett exempel att följa. Om vi inte gör det riskerar EU att bli en politisk och moralisk papperstiger. EU:s principer är bra. Men måste fungera också i verkligheten.

***

Ett svenskt medlemskap i euron är inte aktuellt just nu. För femton år sedan röstade vi emot den gemensamma valutan och den folkliga entusiasmen för Euron är idag begränsad.

Att eurosamarbetet har haft tydliga brister är ingen hemlighet. Att Sverige är ett av få länder som uppfyller samarbetets kriterier om finanspolitiskt stabilitet är onekligen tankeväckande. Men man får inte heller bortse från de tydliga förstärkningar som faktiskt har gjorts. Euron är institutionellt stabilare idag än tidigare. Dess betydelse för euroländernas ekonomiska och politiska integration blir också allt mer tydlig.

Det är därför naturligt att regeringen nu utreder frågan om svenskt deltagande i bankunionen. Diskussionen får fortsätta när vi har mer fakta på bordet.

***

Sist några ord om den väntande budgetprocessen:

Det bud som nu ligger kommer inte bli verklighet. Det är helt enkelt inte realistiskt att europeiska ledare ska möta nationella väljarna med det förslaget. En kraftigt höjd medlemsavgift är inte svaret på någon vettigt ställd fråga.

Jag medger också viss förvåning över att kritiska synpunkter på en ökning av EU:s budget avfärdas som snäv nationalistisk euroskepticism. Demokratien börjar med all respekt inte i Bryssel.

Budgetprocessen måste därför ta sikte på att reformera det som verkligen kostar pengar. Den gemensamma jordbrukspolitiken och regionalpolitiken. Allt är inte fel, men mycket behöver förändras. Och tiden att göra det är nu.

***

Sveriges snart sextioåriga resa från de där veckorna i augusti 1961 har förändrat vår grundläggande syn på Europasamarbetet. Från självtillräcklig skepsis och självvalt utanförskap, via ett medlemskap som nödvändighet, till medlemskapets vardag och normalitet.

Nu är det dags att ta nästa steg.

Svensk europapolitik ska drivas av oss som ser samarbetets möjligheter. Inte av dem som alltid bara ser risker.

Jag vill efter valet leda en regering som prioriterar Sveriges engagemang i EU. Som vinner inflytande genom att bygga broar till Norden, med våra baltiska grannar och med andra i vårt närområde – men också med fler likasinnade.

Vi ska konsekvent driva vår agenda där problemen är gränsöverskridande, och där lösningarna därför också måste vara det. Så bidrar Sverige bäst till att göra EU starkare, och så främjar vi bäst europeiska – och svenska – intressen.

Tack!